

EPISCOPUL IOAN POPASU (1808-1889) ȘI ACTIVITATEA SA EXTRAECLESIASTICĂ

Vasile Petrica

Cuvinte-cheie: *Andrei Șaguna, învățământ, Ion Maiorescu, Brașov, Caransebeș*

În materialul de față ne vom referi la Ioan Popasu (1808-1889), fost protopop al Brașovului (1836-1865) și apoi episcop al Caransebeșului (1865-1889), cu privire la activitatea sa culturală, administrativă, politică, ocolind, în măsura în care este posibil, preocupările sale pur eclesiastice, despre care s-a scris cu prisosință. În consecință, vom aborda cu prioritate problemele de la începutul activității lui de la Brașov (1837), când avea doar 29 de ani, pentru că mai târziu, ajungând episcop, și-a canalizat întreaga ființă în problemele bisericești.

Ceea ce avea să se petreacă a prevăzut cu multă exactitate unul dintre prietenii și colaboratorii săi de bază, când a scris cu referire la momentul când Ioan Popasu, înainte de a pleca la Caransebeș ca episcop, și-a luat rămas bun de la brașoveni. „Din acele zile înainte putea să prevadă orice om cu judecată sănătoasă, că (...) în epoca regenerării bisericii sale și a organizării ierarhice își va concentra toate puterile sufletești la dezlegarea acestei probleme vitale pentru biserica sa, iar evenimentele politice câte-i vor trece pe dinaintea lui, le va arunca în al doilea plan, al acțiunii sale, în câte adică s-ar putea întâmpla” (**Barițiu 1891**, p. 330) La episcopul Ioan Popasu tocmai așa s-au petrecut lucrurile, întrucât ajuns la Caransebeș a constatat că fosta Episcopie fusese prădată și era nevoit a lua totul de la început. Mijlocul lui de a lucra de acum era legal, într-un cadru pe care-l permitea situația sa de episcop. Avea un câmp deschis legat de biserici, de școală și le-a pus tuturor temelii sănătoase.

Ca un fapt vizibil că autorităților dualiste nu i-au plăcut implicațiile și demersurile lui este faptul că după trecerea în eternitate a mitropolitului Andrei Șaguna (1873), deși i-a fost ales ca succesor Ioan Popasu, guvernul maghiar și împărăția nu l-au confirmat în post, deși era în deplinătatea puterilor sale, având 65 de ani. Prin blândețe, tact, stăruință și răbdare a atins toate dezideratele Bisericii.

Ceea ce ne-a făcut să abordăm acest plan a fost faptul că în timpul comunismului clerul era exclus de la toate realitățile culturale și sociale. Cum Biserica a patronat în pridvoarele sale învățământul, cultura și problemele sociale, care în toată această perioadă purtau veșmântul politicianismului, a le lăsa mai departe uitate ar înseamna o mare pierdere.

Istoricul Ion Lupaș (1880-1967) scria cu multă intuiție că „Biserica este lăcașul istoriei” (**Lupaș 1941**, p. XXI) și pe bună dreptate, pentru că în pridvoarele ei s-au ținut primele școli, ea cultivând artele: muzica, pictura, sculptura, fiind posesoarea primelor tiparnițe, ale căror producții împânzesc muzeele din lume, iar bibliotecile pe care le-a înjghebat constituie un patrimoniu inestimabil. Călugării din mănăstiri și preoții au ostenit ținând aprinsă lumina credinței și a speranței, întrucât izbăvirea din întuneric spre lumină vine mai ales prin lumina cărții. Ei au copiat scrierile cu caracter bisericesc, istoric, hagiografic, filosofic, literar în manuscrise.

Faptul că înalți ierarhi n-au făcut decât sporadic referire la aceste aspecte pornea din calculul de a nu se depărta de misiunea lor spirituală pentru că în Ortodoxie totdeauna cele ale duhului au prioritate față de activitățile ce le socoteau a fi „lumești”.

Ioan Popasu s-a născut la 20 decembrie 1808 în Brașov din părinții Ioan și Stana, negustori de pește, îndeletnicire pe care a îmbrățișat-o și mai tânărul său frate său Constantin (1815-1886), a cărui activitate a fost pozitivă pentru învățământul românesc, fiind la Brașov președinte al Eforiei școlare. Învăță la Școala de la biserica din Șcheii Brașovului, apoi la Școala grecească din același oraș, unde și-a însușit limba greacă, neogreacă, iar la Sibiu deprinde limba germană și latină. Clasele secundare le absolvă la liceul „Johanes Honterus”, fiind singurul român, iar în anii 1828-1830 este nominalizat astfel: „Popazu Ioannes, 18 ani disunitus, eminens”. (**Streza, Oltean 2008**, p. 60)

Doi ani (1831-1832) este elev al liceului catolic din Cluj, unde i se predau cursuri de filosofie, iar între 1833-1836 studiază la Facultatea catolică din Viena, „Santa Barbara”, ca „alumn al convictului împărătesc”.

La vârsta de 28 de ani (1838) este protopop al tractului 2 din Brașov. Sora sa cea mică, Maria (1819-1864), era căsătorită cu Ion Maiorescu (1811-1864), fiind mama lui Titu Maiorescu (1840-1917). După 1848, când cumnatului său, Ion Maiorescu, i s-a oferit de către Țara Românească, un serviciu de reprezentare la Frankfurt, sora sa, împreună cu fiul, Titu Maiorescu, au fost găzduiți de protopop, nepotul făcând primele clase în școala ce o conducea.

Este știut că în mijlocul lui februarie 1848 la Paris a izbucnit Revoluția, iar în 13 martie a cuprins Viena. La 30 martie 1848, sașii din Brașov, printr-un memoriu, au hotărât „acceptarea Valahilor ca cetățeni egal îndreptățiți în țara

săsească”. Era izbânda pe care românii brașoveni o așteptau de veacuri. (**Streza, Oltean 2008**, p. 66; **Păcățean**, p. 219). Doar că toate acestea n-au durat prea mult, întrucât, în 1867, s-a intrat într-o nouă perioadă nefastă pentru români.

În mare parte sufletul acestor mișcări din partea Bisericii era Andrei Șaguna. A fost hirotonit în catedrala din Karloviț în duminica Tomii, din 18/30 aprilie 1848, de către patriarhul Iosif Raiacici (1842-1861), ca episcop vicar pentru românii din Ardeal și Banat (1842-1861). La hirotonie și-a mărturisit programul de acțiune prin formula: „pe Românii ardeleni din adâncul lor somn să-i deștept și cu voia către tot ce e adevărat, plăcut și bun să-i atrag”. (**Lupaș 1909**, p. 65)

Imediat după ce a ajuns la Sibiu, în 6/18 februarie 1848, invită într-o delegație brașoveni spre a se sfătui în ceea ce urma să se petreacă. În ședința din 18 aprilie 1848 a Reprezentanței, protopopul Ioan Popasu anunța ținerea, la Blaj, a unei adunări naționale (adunanță națională) care a avut loc în ziua de 3/15 mai 1848, când națiunea română, pe Câmpia Libertății, s-a proclamat de sine stătătoare.

Ceea ce se putea aștepta de la autoritatea statală era hotărârea guvernului Transilvaniei de a dispune magistratului Brașovului interdicția populației românești de a participa la Adunarea de la Blaj. Dar protopopii Ioan Popasu, Petru Duma și substitutul Alexe Verza aveau interdicția de a fi prezenți acolo și, mai mult decât atât, populația românească era împiedicată să-și trimită delegații. (**Pascu, Cheresteșiu, 1977**, p. XLIX). Cu toate acestea, protopopul Ioan Popasu și marea majoritate a românilor n-au ținut cont de niciun fel de restricții și, prin multe subterfugii, înfruntând primejdiile, au ajuns și au fost în acele zile incendiate la Blaj.

Și-a dorit viitorul episcop să vadă ziua când românii de dincoace de Carpați vor fi emancipați național, politic, cultural și religios de sub opresiunea Austro-Ungariei, împotriva inumanului lor ideal de a-i menține, așa cum s-a consemnat în *Aprobate și Compilate*, „semper in servitute”.

Adunarea de la Blaj s-a ținut timp de 3 zile, începând cu 3/15 mai 1848, președinția revenind celor doi episcopi: Andrei Șaguna și Ioan Lemeni (1780-1761), când „Nația română se declară și se proclamă de nație de sine stătătoare și de parte întregitoare a Transilvaniei, pe temeiul libertății egale”. Dintre cei zece secretari ai Adunării, printre care se numărau și Timotei Cipariu, August Treboniu Laurian, doi erau din partea brașovenilor, și anume: Ioan Popasu (al doilea) și Ion Bran (al zecelea), aici aflându-se prezentă o delegație brașoveană, în fruntea căreia era protopopul Ioan Popasu.

După ținerea Adunării, s-a stabilit ca memoriul cu doleanțele românilor cuprinse în petiția compusă din 16 puncte, prin care se exprima voința de

a li se da drepturile lor legitime, (**Streza 2008** p. 67 și 165) să fie transmis împăratului Ferdinand I (1793-1875), împărat al Austriei (1835-1848).

În delegația condusă de Ioan Popasu nouă erau brașoveni din cei 46 de români. Din ea făceau parte: Cipariu, Laurian, Ion Bran. N-au mai avut timp să-l aștepte pe Șaguna și la 27 mai pleacă cu vaporul spre Innsbruck. Dar, întrucât pe drum li s-a înscenat că ar fi spioni, au fost arestați. După eliberare i-a primit împăratul, în prezența contelui Mihai Eszterhazy. Odată cu prezentarea petiției, Ioan Popasu s-a exprimat că „națiunea română nu are nici o încredere în bărbații de stat ai Ungariei”. Totuși, spre marea lor dezamăgire, împăratul le răspunde că drepturile lor au fost împlinite odată cu unirea Transilvaniei cu Ungaria. (**Bariț 1973**, p. 147) Cum Dieta maghiară din Pojon (azi Bratislava) a hotărât fulgerător în martie 1848 alipirea Transilvaniei la Ungaria, iar regele Ferdinand, dovedit slab și incoerent, s-a grăbit să ratifice hotărârea abuzivă, faptul i-a supărat peste măsură pe români.

Absența lui Șaguna din delegația care i s-a încredințat lui Ioan Popasu era justificată de obligația de a fi prezent la Cluj, unde a depus jurământul de episcop în fața guvernatorului, contele Teleky. Aici a așteptat câteva zile până s-a convocat ședința de depunere a jurământului, timp în care delegația a plecat la Viena. De acolo a mers la Budapesta și la Viena.

În acest caz, Șaguna fiind la Viena s-a exprimat că o nouă petiție va fi mai operantă, dacă ar fi scrisă în termeni curtenitori, și nu cu un ton dur, cum a fost cea redactată de Laurian. Compune o nouă scrisoare într-o manieră diplomatică, fiind semnată de 13 membri, în frunte cu Șaguna, pe care însă Laurian, Cipariu și Popasu au refuzat s-o semneze. (**Bariț 1973**, p. 148) Memoriul ajunge în mâna împăratului abia la 23 iunie și se exprimă, de astă dată, într-un ton conciliant, recomandându-le să cultive credință statornică față de tron și coroana Ungariei.

Constatând Șaguna că protopopul Popasu împreună cu însoțitorii lui s-au întors acasă s-a declarat surprins și nemulțumit, dar la 24 iunie a plecat cu unii dintre însoțitori la Pesta, să prezinte guvernului ungar hotărârea împăratului. Totul a rămas încremenit în tiparele vechi în jurul cărora s-au țesut noi scenarii și promisiuni deșarte.

La începutul anului 1849, împăratul se afla la Olmoutz (Olmouț, azi oraș în Cehia), fiind refugiat aici deoarece în Viena nu se mai simțea în siguranță. Împărat acum nu mai era Ferdinand I, întrucât la 2 decembrie 1848 el a demisionat în favoarea nepotului său, **Franz Joseph I** (1830-1916), împărat al Austriei (1848-1916) și rege al Ungariei (1867-1916). Delegația era pusă sub conducerea Mitropolitului Andrei Șaguna, cererea purtând semnătura mai multor personalități cunoscute ca statornici militanți pentru drepturile românilor, printre care semnatari se afla și protopopul Ioan Popasu.

Este știut că după Adunarea națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, și hotărârile ce s-au adus fiind înaintate suveranului, situația românilor s-a înrăutățit, fapt ce l-a determinat pe Avram Iancu (1824-1872) să se retragă în munți, începând lupta. După înfrângerea revoluției maghiare prin sprijinul armatei ruse a țarului Nicolae I, revendicările românilor n-au încetat. S-a creat un alt context, și anume al cooperării revoluționarilor români cu forțele reprezentanților altor popoare oprimate care făceau parte din imperiul Austro-Ungar: slovacii și slavii de sud. Discuțiile cu deputații acestora au fost duse de A. T. Laurian și Ioan Popasu, încheindu-se printr-o petiție comună în 26 aprilie 1849, fiind trimisă lui A. Șaguna la Olomoutz pentru a fi predată suveranului. (Netea 1974, p. 44).

Una din insatisfacțiile românilor produse de imperiul bicefal era împărțirea administrativă a Transilvaniei, Banatului și a tuturor teritoriilor românești, situație însoțită de atitudinea dușmănoasă a guvernului, fapt ce i-a determinat pe români să trimită delegați la Viena cu petiții pentru revenirea asupra situației create. Șaguna, care era purtătorul tuturor speranțelor, având a pregăti un sinod în 1850, a propus ca delegația să aibă în frunte pe Simion Bărnuțiu, Ioan Popasu și A. T. Laurian. Au plecat din 17 noiembrie 1849 și au ajuns la Viena în 2 decembrie, întâlnindu-se și cu alte delegații venite în același scop. (Netea 1974, p. 49).

Cu data de 18 iulie 1852, Francisc Iosif I a început o călătorie în Banat și Transilvania, călătorind de la Orșova spre Caransebeș, Lugoj, trecând apoi în Ardeal. Faptul i-a interesat pe români și mai ales pe revoluționari, în frunte cu Avram Iancu. Ajuns la Brașov și întâmpinat cu speranțe, în numele românilor, a fost salutat de protopopul Ioan Popasu și de Andrei Mureșan. „Craiul Mușilor, Avram Iancu, a refuzat întâlnirea cu suveranul, cum și medalierea lui pentru că l-a dezamăgit, ca de altfel pe toți românii, care deși i-au predat peste 4000 de petiții, n-a rezolvat nimic, deși se mândrea cu imaginea ce i-a creat-o Șuluțiu de fi un nou «Traian»”. (Netea 1974, p. 66-67)

Protopopul Popasu nu putea lipsi de la intervențiile pentru despărțirea ierarhică de sârbi și restaurarea Mitropoliei Ardealului. În 24 februarie 1862 o întreagă „deputațiune” în frunte cu Andrei Șaguna și episcopul Aradului, Procopie Ivașcovici, a plecat spre Viena. Odată ajunși în capitala habsburgilor, cum monarhul plecase la Veneția, petiția a fost încredințată arhiducelui Rainer, spre a o înmâna suveranului. De față era și viitorul episcop al Caransebeșului, Ioan Popasu, și succesorul lui, Nicolae Popea. (Păcățian 1960, p. 699)

Una din cele mai arzătoare probleme ale transilvănenilor și bănățenilor era întrebuițarea limbii române în administrație și școală. S-au trimis suveranului la Viena și tuturor autorităților depeșe care în cele din urmă au început să

primească contur. S-a aprobat ținerea *Congresului național român* la Sibiu, în Duminica Tomii din aprilie 1863, unde aveau să participe importante persoane nu numai din partea celor două Biserici, în frunte cu episcopii *Andrei Șaguna* și *Alexandru Sterca Șuluțiu*, ci și din partea guvernului. Fiecare confesiune avea să fie formată din 75 de persoane (clerici și laici), ortodocșii recrutându-i prin protopopiate, iar greco-catolicii, din comitate, districte și scaune. Prima ședință a avut loc în 8/20 aprilie, în hotelul „Împăratul Romanilor”. Era o continuare a adunării naționale din 1/13 ianuarie 1861. În deschidere, *Al. Șterca Șuluțiu* afirmă că în cei 400 de ani națiunea română a fost tolerată „deși ea a suportat partea cea mai mare a greutăților publice ale patriei sale” și că „acum vrea blestemul acela, jugul acel de fier, pentru toată vecia a-l scutura, și pe căi legale a-și asigura deplina sa libertate, nu numai individuală, ci și comună națională, cu toate drepturile ce se cuvin ei ca națiune.” (**Păcățian 1860**, p. 789). Mai adaugă că „o națiune autonomă *fără limbă* e numai satiră, asemenea ideii aceleia că «marea ar putea fi fără apă sau fără fund»”. (**Păcățian 1860**, p. 740)

Ioan Popasu, promotor al învățământului

În perioada brașoveană a lui Ioan Popasu, îl găsim intens preocupat de obținerea unui drept inalienabil, și anume acela al învățământului în limba română. Nu numai că nu era sprijinit învățământul românesc, pentru că aceasta era politica stăpânilor, dar era și obstrucționat. Biserica era aceea care întreținea, oblăduia și încuraja. Ideea de a înființa școli românești pentru toate categoriile de elevi, gândindu-se chiar la o universitate în Brașov, a încolțit în mintea protopopului Ioan Popasu chiar din 1834, când el făcea parte dintr-o „comisie oficioasă” spre a primi verdictul ridicării la Brașov a unui gimnaziu. Dar, cum a izbucnit Revoluția, toate planurile au rămas pe loc. Beneficiind de funcția de protopop al Brașovului, Ioan Popasu, chiar în 1844, sprijinit de George Barițiu, emite ideea înființării unei „școli naționale române” în Brașov.

Conștient de misiunea sa, a pus multă ambiție și preocupare în înălțarea și deschiderea liceului pe care mai târziu l-a numit „Andrei Șaguna”. Cumnatul său, Ion Maiorescu, în multe cazuri nici nu cuteza să-i facă observații, întrucât îi știa încrâncenarea. Astfel că în 3 noiembrie 1850 scria lui George Barițiu că răspunsul la cererea privind deschiderea gimnaziului depinde de un proiect ce se afla în discuție. Apoi mai adaugă că i s-a promis ca atunci când posibilitățile lor se epuizează să apeleze la fondul de stat. Socotindu-se un om realist, scrie: „*Oricum eu iar vă zic - și veți veni la vorbele mele – că cu mijloace mici v-ați apucat de lucruri mari. Știți cât vor tăia salariile profesorilor la un gimnaziu mic de ale statului în Ardeal? Peste 700 fl. pe an. Nici unul nu va avea de la*

700 fl. în sus. Și voi voiți să trageți pe profesorii cei mai buni acolo cu câte 400 fl. ! Eu știu ce va să zică profesor bun, plătit rău! Dar eu știu că nu mă ascultați. Spune aceste(a) Popasului” (Barițiu 1973, p. 358). Și într-adevăr protopopul Ioan Popasu nu a ascultat, ci a mers tot înainte, căci avea dreptate și bine a făcut.

În septembrie 1850 îi trimite cumnatului său, Ion Maiorescu, un memoriu văzut și corectat de episcopul A. Șaguna, spre a-l depune în vederea aprobării autorităților guvernamentale. „Ceea ce a urmat, se știe. De sfânta Sofia (17 septembrie), în același an, într-un spectacol grandios, marele ierarh a pus piatra de temelie a noului Gimnaziu, care-i poartă numele, reușind apoi să obțină de la autoritățile Imperiului toate drepturile convenite”. (Laurențiu, Oltean 2008, p. 34).

Grație conjugării interesului intelectualității și românilor din Imperiul Habsburgic, gimnaziul din Brașov s-a deschis la 1 septembrie 1851, de față fiind cei 14 reprezentanți ai bisericilor românești. Mai târziu a devenit liceu. (Naghi, 1984, p. 191-192)

Somptuoasa clădire a liceului a fost înălțată între 1851-1854, sub conducerea protopopului, și la momentul inaugurării marele mitropolit Andrei Șaguna a rostit următoarele „... mâna cea vrăjmașă și pizmașă ne-au răpit toate, câte ne-au fost mai s(f)ânte și mai prețuite. Au badjocorit și au pedepsit pe mitropoliții noștri pentru credința și evlavia lor către legea lui Cristos; ne-au răpit mitropolia, ne-au nimicit episcopiile, mănăstirile și ne-au răpit bisericile; au gonit și au prigonit preoții și tot poporul; pe preoții și poporeni noștri i-au silit a da zeciuală la preoții de alte religii; i-au dus la o stare sufletească, a căror păcat nu va putea lesne espira” (Foaia 1894, p. 20) La înălțarea liceului au contribuit bănește și autoritățile din cele două principate românești.

La trei ani după deschiderea gimnaziului, a fost părăsit localul închiriat, mutându-se în edificiu nou. Dreptul de publicitate li s-a acordat de autorități în 1856, când preoții, la îndemnul episcopului Andrei Șaguna, au vorbit enoriașilor despre momentul epocal. Fiind opera generației pașoptiste, în frunte cu protopopul Ioan Popasu, era denumit de fericitul mitropolit, drept „o coroană a întregii trebi școlare din Ardeal...” (Lupaș 1988, p. 268-269)

Aici a învățat floarea intelectualității din Transilvania și Banat și nu numai, începând de la Octavian Goga și Lucian Blaga...

Relații cu importante personalități pe probleme de cultură

În calitate de protopop ortodox român al Brașovului, Ioan Popasu avea legături importante cu înalta intelectualitate din localitate, și nu numai. Cel care trona deasupra tuturor era George Barițiu (1812-1893), redactor al

vestitei publicații „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (1837-1865) și al „Gazetei de Transilvania”, apărută în același an.

Deși Ioan Popasu colabora cu George Barițiu, între ei a intervenit un conflict pentru înlăturarea căruia a stăruit pe lângă ambii Ion Maiorescu (1811-1864), care a fost cumnatul protopopului, întrucât era căsătorit cu sora acestuia, Maria, fiul lor fiind Titu Maiorescu (1840-1917).

Disputa dintre cei doi i-a dat posibilitatea lui Ion Maiorescu de a creiona câteva trăsături ale viitorului episcop al Caransebeșului, când într-o epistolă din 18 iunie 1840 îi comunică lui Barițiu că a primit și de la cumnatul său o scrisoare. În ambele scrisori se etalau argumente legate de disputa dintre ei. În scrisoarea către George Barițiu citim: „În pricina ta cu cumnatul meu, nu știu ce să-ți mai scriu. De la protopop(a) am primit în sfârșit o scrisoare, în care zice că el pe tine, încât ești profesor național și încât lucrezi în folosul obștesc, te cinstește și te va cinsti totdeauna; dar nu și încât ai căzut supt bănuiala că te înțelegeți cu vrăjmașii neamului și că ești partizan în foaie-ți. Așa îm[i] scrie. Tu, de altă parte, te plângi împotriva-i. Eu, de aici, nu pot să vă judec; D[umne]zeu să vă aleagă. Amândoi aveți minte și amândouă se cuvine a nu râde unul de slăbiciunile celuilalt. De ce nu mă ascuți și să te duci la Popasso, ca să vă deslușiți între voi, ce este adevărata pricină a desghinării voastre? Înțelegerea aceasta vă va folosi mult: cel puțin veți cunoaște cum ați putea fi vrăjmași **înțelepți**, adică așa ca, afară de pun[c]tul dezghinării, să rămâneți în celelalte fără patimă, să vă cunoașteți și să mărturisiți și altora bunele ce le aveți, să vă desvinovățiți unul pe altul, în adunări.” (Bănescu, Mihăilescu 1912, p. 451)_

Aici avem un text de mare bun simț, de înțelepciune, în care se caută o cale pașnică de conviețuire, de toleranță reciprocă. Desigur că referirea la suspiciunea cu „înțelegerea cu vrăjmașii neamului” poate fi înțeleasă în legătură cu realitățile politice, dar și sub raport confesional, pentru că în multe cazuri ele deveneau deranjante, mai ales cele ideologice. George Barițiu avea pregătire teologică la greco-catolici și Ioan Popasu a studiat la romano-catolici, dar era un ortodox convins. Și erau dispute suficiente pe acest tărâm și chiar dacă ei nu le etalau erau suficienți inși care le confecționau și apoi le întrețineau. Calea dialogului, pe care o indica Ion Maiorescu, era cea mai benefică. De altfel, cum Barițiu conducea revistele cunoscute, promova idei de acest gen, chiar dacă nu le scria el, ci le publica pe ale altora. Spre pildă, erau idei ale orientărilor latiniste, promovate de Timotei Cipariu (1805-1887), care prin mesajul lor erau inacceptabile pentru majoritatea românilor în forma forțată și până undeva chiar ridicolă. Ne vom referi doar la un exemplu. August Treboniu Laurian (1810-1881), în dorința lui de a

sublinia descendența noastră latină, mergea până acolo încât, dorind să ne consacre în această direcție, avansa ideea ca în rândul înaintașilor noștri să se pornească de la eroii romani și genealogia să nu aibă punct de plecare nașterea lui Hristos, cum a inițiat-o străromânul Dionisie Exigul (+ 545), ci de la întemeierea Romei, *Ab urbe condita*, crezând că în acest mod ne va plasa ca cel mai vechi neam. Exemplul de o posibilă dispută este aici ipotetic, dar nu și imposibil. Istoria a corectat o asemenea viziune, și pe A. T. Laurian l-a catalogat ca un „latinist extremist”. Exemple de acest gen sunt nenumărate, căci însăși tendința de purificare a tezaurului lingvistic bazat pe idei de apartenență strict latină era ceva artificial și doar Titu Maiorescu a impus linia corectă.

În dorința sa de a media raporturile dintre cei doi, Ion Maiorescu îi face un portret, uneori subiectiv, viitorului episcop, în care totuși îi dezvăluie câteva calități, spre pildă cea a zestrei lui native, când scrie: „Cu ce natură bună a dăruit Dumnezeu pe Popasso! Popasso, om cu un talent rar, fiindcă n-a cunoscut, în copilăria sa, necazurile, care singure freacă pe tânăr; acest Popasso, fiind totdeauna în îndestulare de toate, măcar că cunoaște atâte[a] limbi, nu s-a dezvoltat până acolo ca să fie *bărbat*; pentru că n-a fost în împrejurări, care să-l silească a căuta des în *cartea vieții* omenești. Numai aceasta ne poate face stăpâni peste natura și părerile noastre. Te încredințez și așa putea jura că, deși Popasso te gonește în ceva, el nu e desăvârșit stăpân pe această părere. Eu îl cunosc până acolo, până unde poate cunoaște un om pe om. Să fiu eu acolo între voi, mă prinz într-o ½ de ceas v-aș împăca. Ascultă-mă, eu și așa depărtat de voi nu mi-am pierdut nădejdea. Dar tu trebuie să-ți calci pe bilă și să nu te încerci a te folosi de descrierea ce ți-o fac despre caracterul omului care, împotriva naturei sale, vrea să fie mai rău decât a vrut natura să poată fi. Acum n-aș vrea să scriu și Popasului, dar o să-i scriu peste puțin. Voi întrebuița toată puterea mea și, dacă nu va birui recea filozofie, trebuie să biruiască căldura inimei. Mărturisesc că în scrisoarea trecută, în pricina aceasta, n-am fost nici metafisic, nici psiholog îndestul cătră el, pentru că nu știam că voi ați ajuns până acolo, încât să-mi spui că nu vrei să mai calci în casa lui. Asta o faci rău”. (**Barit 1973**, p. 237)

Un alt prieten și ulterior colaborator a fost eroul pașoptist Eftimie Murgu (1805-1870), ale căror relații dăinuiau încă înainte de a fi venit Ioan Popasu la Caransebeș (1865). Una dintre cele dintâi legături dintre cei doi este ziua de 14 martie 1850. Ioan Popasu mergea însoțit de Avram Iancu (1824-1872) spre Viena și la Seghedin îl vizitează în închisoare pe Eftimie Murgu. Potrivit unor mărturii ulterioare, vizita l-a îmbărbătat pe tribun. Desigur că i-au vizitat și pe alți întemnițați români care erau acolo pentru „delicte” politice. (**Murgu 1969**, p. 89).

Ajuns episcop al Caransebeșului, printre primele acțiuni pe care le-a întreprins Ioan Popasu a fost „misionada”, prin descinderea la cele mai importante centre bisericesti (protopopiate), unde a fost primit cu mare pompă, însoțit de cele mai reprezentative personalități ale timpului, slujindu-se liturghia solemnă într-o atmosferă a bucuriei, satisfacției și nădejdi împlinite de a avea, din nou, episcop român la Caransebeș.

În ziua de miercuri seara sosește în Bozovici, venind din Mehadia, mergând cu litia la biserică. Conform unei impresionante descrieri: „Baldachinul, purtat de patru ofițeri, e urmat de tribunul Almăjului, *Eutimie Murgu* (...) sosit de la Budapesta în ajunul acelei zile «pe care a făcut-o Domnul ca să se bucure și el, și almăjenii lui de dânsa», înconjurat de generalii Traian Doda (1822-1891) și Aron Bihoiu de Bănia (1834-1901) și de colonelul Vicențiu Balaci din Rudăria, care comanda reg[imentul] 15 cavalerie. Venise după ce cu o lună în urmă, la 17 octombrie 1865, tipărise ultima sa scriere politică «Über das Serben Congress Memorandum»” (**Corneanu 1945**, p. 109). La masa ce s-a oferit după liturghia de a doua zi, Eftimie Murgu a vorbit despre strădaniile depuse pentru despărțirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și Banat de stăpânirea sârbilor prin așezarea drepturilor ilirice.

Printre mulți din prietenii și colaboratori lui se află și Paul (Pavel) Vasici (1806-1881), care în corespondența sa către George Barițiu își arată marea sa mulțumire și satisfacție pentru sprijinul dat de Ioan Popasu. Ei s-au cunoscut din 1837. Paul Vasici era bănățean și a fost redactor al ziarului „Telegraful Român” de la Sibiu și un important colaborator al lui Șaguna. Cu G. Barițiu a fost prieten și i-a botezat copiii. Prietenia lui cu protopopul Ioan Popasu a fost proverbială. În acest context este de amintit că „Atunci când dușmanii lui Vasici, om cunoscut pentru corectitudinea sa, s-au străduit «din răspuțeri» ca să-l îndepărteze de la Carantina Timișului, Popazu și Bariț au intervenit la autorități, convingându-le «că mutarea lui Vasici din carantina principală a Transilvaniei ar fi un adevărat triumf pentru defraudatori și contrabandieri.»” (**Observatoriul 1881**, p. 16).

O altă personalitate de frunte cu care Ioan Popasu a cultivat strânse legături a fost dr Gheorghe Ioanovici (1821-1909) de Duleu și Valea Mare, despre care știm că a realizat o strălucită carieră politică, fiind secretar de stat în Ministerul Culturii și Cultelor de la Budapesta. Fiind om de înaltă cultură, a fost ales membru în Academia din Budapesta, președinte al secției filologice (1882-1895). În această calitate a contribuit determinant la întocmirea și aprobarea *Statutului Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal*, în 1868. Era unul dintre cei mai statornici colaboratori ai mitropolitului Andrei Șaguna.

Cu totul insuficient găsim prezentat un eveniment de cultură impresionant, respectiv geneza imnului „Deșteaptă-te, române”, care din 1848 a devenit imn național, a cărui realitate marchează istoria noastră multiseclară. La biserica de pe Tocile (Brașov), încă de prin 1844 funcționa un tânăr învățător, pe nume Gheorghe Uncescu, care avea și atribuții de cântăreț bisericesc. La recomandarea lui Ioan Popasu, Anton Pann, constatându-i alesele aptitudini muzicale, la București, îl inițiază în muzică, ajungând în cele din urmă profesor în acest domeniu în orașul de pe Tâmpa.

Tot în Brașov funcționa preotul Vasile Pitiș, care era rudă cu poetul Andrei Mureșan (1816-1863). La timpul coacerii cereșelor, în grădina parohului se strângeau prietenii lui și se ospătau cu bucate și cireșe. „Sosind furiosul an 1848, poetul căuta o melodie după care să compună un sonet, care să se cânte între amicii ce era să se adune la grădina parohului pentru petrecere de seară, cu mâncări și băuturi în onoarea cereșelor (scrisa Gheorghe Uncescu). Am cântat multe cântece de probă, dar sosind la următorul cânt «Din satul maicii mele» și cântându-l a rămas poetul pe lângă această melodie, obligându-mă ca pe duminica viitoare să mă aflu și eu împreună cu oaspeții invitați la grădină ca să cânt, după melodia aleasă, poezia ce o va compune până atunci. În duminia hotărâtă iată că vine poetul împreună cu patru domni români și șezând cu toții pe iarbă verde și cu cereașe înainte îmi dete dl Andrei Mureșanu poezia făcută «Deșteaptă-te, Române». Îl probăm puține rânduri și văzând că, în tot, melosul este o minune potrivită, l-am cântat cu vocea mea tânără și puternică până la fine. Mai repețindu-l odată, toți domni învâțând melodia din auz, cântam împreună, mulțumind și urând multă viață și sănătate marelui poet. Din ziua aceea cântul «Deșteaptă-te, Române» s-a făcut cel mai plăcut și familiar, iar eu eram poftit în toate părțile ca să-l cânt și să învăț tinerimea a-l cânta bine și regulat”. Și mai adaugă cântărețul Gheorghe Uncescu: „Între cei «patru domni români» era și protopopol Ioan Popasu” (Corneanu, 1944, p. 436-437)

Această interesantă și cu totul excepțională informație prezentată de dr. Cornel Corneanu (1884-1960), cunoscut ca un temeinic cercetător, apare în opoziție cu studiul aparținând lui Tiberiu Boșcaiu, „Ioan Popasu și mișcarea revoluționară de la 1848 din Transilvania”, apărut în *Studii de limbă, literatură și folclor*, vol. IV, Reșița, 1978, p. 383-393, unde, deși citează din serialul lui Cornel Corneanu, totuși pune afirmațiile prezentate sub semnul îndoielii, când scrie: „Este posibil ca și în prezența lui Ioan Popasu, și a altor revoluționari de la 1848, George Uncescu să fi cântat pentru prima oară, împreună cu cei prezenți, poezia *Deșteaptă-te, române*”.

Caracterizări generale

În 10 mai 1849, comisarul „gubernial” a cerut ministerului de culte ungar și instrucțiune publică referințe privitoare la Moise Fulea, Ioan Moga, Ioan Popasu și Iosif Ighian. În cazul de față ne interesează cea privitoare la Ioan Popasu, care sună astfel: *„un om cu mult mai multă cultură. (în comparație cu ceilalți). În timpul din urmă a luat parte și el la întruniri subversive. E om cu multă influență, nu numai aici, ci și în Banat. De prezent petrece la Olmütz și prin sentimentele sale de valah fanatic, e încântat de înființarea imperiului daco-roman, așa că nu i se poate acorda nici cât de puțină încredere”*. (Streza, Oltean 2008, p. 262). Investigația în cauză urmărea posibilitatea de a-l schimba din post pe I. Popasu, însă s-au izbit de intransigența episcopului Andrei Șaguna, care într-o scrisoare adresată preoților din Protopopiatul I al Brașovului justifică lipsa protopopului ca având o misiune precisă la Olomütz și în perioada lipsei lui treburile protopopiatului a hotărât să fie conduse de parohul din Șchei, Ioan Petric. (Streza, Oltean 2008, p. 265).

Pentru meritele sale pe plan bisericesc, școlar, administrativ și național, avându-se în vedere ținuta lui demnă și caracterul său de om integru, „În perioada în care episcopul Șaguna se afla la Viena, protopopul brașovean, Ioan Popasu, răspunde de buna administrare a episcopiei”. (Streza, Oltean 2008, p. 301).

Relațiile de prietenie și colaborare ale lui Ioan Popasu, episcopul de mai târziu al Caransebeșului, au datat din perioada lui brașoveană. Este cunoscut că în 12/24 octombrie 1849, s-a așezat în fruntea unor deputați bănățeni (Petru Mocioni, dr. Ioan Dobran, Petru Cermena, dr. Constantin Pomuț, Teodor Șerb), ducând la Viena un memoriu în care descriau discriminările la care erau supuși românii din punct de vedere național, intelectual, bisericesc, moral și material, „în urma suprematisării ierarhice a lor de către sârbi (și) cer despărțirea ierarhică de aceștia, înființarea unei mitropolii române independente și la nici un caz, sinodul sârbesc ce era convocat să nu-și extindă activitatea sa și asupra lucrărilor Bisericii române...”. (Pușcariu 1900, p. 108) Este posibil să fi fost o anticipație a descinderii lui ca și conducător spiritual al Banatului.

Este important a prezenta o observație ce ține de existența unei viziuni corecte, și anume că pentru atingerea obiectivelor ce și le-a propus și cu care a fost investit în mișcarea pașoptistă a fost nu numai încrederea ce și-a câștigat-o prin întreaga sa ținută, ci mai ales că „se numără (...) în rândul conducătorilor ce și-au făcut din cucerirea drepturilor naționale un scop de căpetenie”. (Boșcaiu, 1978, p. 385).

Ioan Popasu, în calitatea sa de cleric și chiar protopop, avea credibilitate atât în fața românilor, cât și a autorităților, harul său și zestrea sa sufletească au fost

pentru el și activitatea sa un ferment ineluctabil. Într-o excepțională sinteză, în această privință, s-a scris: „Energia sa debordantă, tactul în relațiile cu semenii, chiar și atunci când nu exista indentitate de vederi, îi determină pe revoluționarii români transilvăneni, ca să-l numească în delegațiile împuternicite să prezinte împăratului și demnitarilor imperiali dezideratele românilor transilvăneni și bănățeni, atât în cauze naționale, cât și bisericești” (**Brătescu 1995**, p. 18)

Dincolo de toate acestea, nu trebuie să uităm că plutea deasupra protopopului Ioan Popasu un nimb care îl socotea o persoană ce deținea „caracter bun, fericit, amabil, îndatoritor și ajutător, cucerește inimile brașovenilor. Un mare talent oratoric îi face faima și mai strălucită” (**Bulat, 1965**, p. 558).

Unul dintre cele mai plauzibile argumente în favoarea lui Ioan Popasu constă în capacitatea lui intelectuală manifestată îndeosebi prin limbile moderne ce le cunoștea, fiind într-un permanent dialog cu reprezentanții puterii. Cum a studiat 3 ani în Viena, avea suficiente cunoștințe în a întreține relații benefice pentru revendicările românilor. Dacă avem în vedere căsătoria surorii lui cu Ion Maiorescu, prietenul său, care-i devine și cumnat, despre care știm că era rudă cu Timotei Cipariu, putem afirma fără a greși că relațiile de prietenie cu Mureșenii și pașoptiștii i-au adus un real succes.

REFERINȚE

Barițiu 1891 = George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei*, vol. III, Sibiu

Bănescu, Mihăilescu 1912 = N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maiorescu*. Scriere comemorativă cu prilejul centenarului nașterii lui, 1811-1911, București, Tipografia Românească

Boșcaiu 1978 = Tiberiu Boșcaiu, *Ioan Popasu și mișcarea revoluționară de la 1848 din Transilvania*, „Studii de limbă, literatură și folclor” (Reșița), vol. IV

Brătescu 1995 = Constantin Brătescu, *Episcopul Ioan Popasu și cultura bănățeană*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului

Bulat 1965 = Toma G. Bulat, *Un secol de la reînființarea Episcopiei din Caransebeș*, „Mitropolia Banatului”, XV, 1965, nr. 7-9

Corneanu 1944 = Cornel Corneanu, *Episcopul Ioan Popasu (1808-1889)*, în „Altarul Banatului” (Caransebeș), I, 1944, nr. 11-12

Corneanu 1945 = Cornel Corneanu, *Episcopul Ioan Popasu 1808-1889*, în „Altarul Banatului” (Caransebeș), II, 1945, nr 3-4

Foaia 1894 = *Gimnaziul român gr. or. din Brașov*, ziarul „Foaia de Duminică a Dreptății”, Timișoara, I **Bariț 1973** = *George Bariț și contemporanii săi*, vol. I, București, Editura Minerva

Lupaș 1909 = Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andreiu baron de Șaguna*. Scriere comemorativă, Sibiu, Editura Consistoriului Mitropolitan

Lupaș 1988 = Ioan Lupaș, *Liceul Andrei Șaguna din Brașov*, în *Din istoria Transilvaniei*, București, Editura Eminescu

Lupaș 1941 = Ioan Lupaș *Cronicari istorici români din Transilvania*, vol. II, ediția a II-a, Craiova, Editura „Scrișul Românesc”

Murgu 1969 = Eftimie Murgu, *Scrieri*. Introducere și note de I. D. Suci, București, Editura pentru Literatură

Naghi 1984 = Gheorghe Naghi, *Episcopul Ioan Popasu (1865-1889) în sprijinul Școlii românești*, „Mitropolia Banatului”, XXXIV, 1984, nr. 3-4

Netea 1974 = Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848-1881)*, București, Editura Științifică

Observatoriul 1881 = *Observatoriul*, IV, 1881, nr. 77, p. 310, în *George Barițiu și contemporanii săi*, vol. II, 1975

Pascu, Cheresteșiu 1977 = *Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania*, vol. I, 2.III-12.IV.1848, sub red. Șt. Pascu, Victor Cheresteșiu, Editura Academiei

Păcățian 1860 = Teodor Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. II, p. 219, Sibiu

Pușcariu 1900 = Ilarion Pușcariu, *Metropolia Românilor Ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu

Streza, Oltean 2008 = Laurențiu Streza, Vasile Oltean, *Mitropolitul Andrei Șaguna în documentele Brașovului*, Sibiu, Editura Andreiană

L'ÉVÊQUE IOAN POPASU (1808-1889) ET SON ACTIVITÉ EXTRA-ECCLÉSIASTIQUE (Résumé)

Mots clés: *Andrei Șaguna, enseignement, Ion Măiorescu, Brașov, Caransebeș*

Après des études de philosophie à Cluj et de théologie à Vienne, Ioan Popasu est nommé archiprêtre de Brașov (1837-1865). Dans cette qualité, il développe une activité exceptionnelle au niveau culturel, social, politique et en ce qui concerne l'église. En 1850 il édifie à Brașov le Lycée „Andrei Șaguna”. Il est présent à l'Assemblée de Blaj (1848), il est élu secrétaire à côté de Timotei Cipariu, A.T. Laurian etc. Il est présent aux conférences nationales de Sibiu et fait partie des délégations qui font parvenir à l'empereur les désirs des Roumains. Comme évêque de Caransebeș (1885-1889) il construit l'Institut Théologique et Pédagogique et la publication „Foaia diecesană”.